

БІБЛІОТЕКА ВЧИТЕЛЯ

Людмила Кондратова

**УРОКИ
МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА**

6 клас

Посібник для вчителя

НАВЧАЛЬНА КНИГА – БОГДАН
ТЕРНОПІЛЬ

УДК 371.32 : 78
ББК 74.268.53
К 55

Рецензенти:

В.М. Бовсунівський — кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри методики викладання навчальних дисциплін Житомирського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти;
Н.П. Мілюкова — вчитель музичного мистецтва ЗОШ №1 м. Мелітополя Запорізької області

Серію «Бібліотека вчителя» засновано 2007 р.

Кондратова Л.Г.

К 55 Уроки музичного мистецтва : посібник для вчителя : 6 кл. / Л.Г. Кондратова. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2014. — 184 с. (Серія «Бібліотека вчителя»).

ISBN 978-966-10-1765-7 (серія)
ISBN 978-966-10-3971-0

У посібнику вміщено розробки уроків з музичного мистецтва для 6 класу відповідно до нової навчальної програми Міністерства освіти і науки України для загальноосвітніх навчальних закладів, підручника «Музичне мистецтво. 6 клас» (автор Кондратова Л.Г.).

Поданий матеріал містить методичні рекомендації, календарно-тематичні та поурочні плани, а також додаток із текстом пісенного репертуару.

Для вчителів музики, студентів музично-педагогічних факультетів, викладачів.

УДК 371.32 : 78
ББК 74.268.53

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.*

ISBN 978-966-10-1765-7 (серія)
ISBN 978-966-10-3971-0

© Кондратова Л.Г., 2014
© Навчальна книга — Богдан, 2014

ВСТУП

Методичний посібник розраховано на вчителів музичного мистецтва, котрі викладають предмет у шостому класі загальноосвітньої школи. До змісту посібника входять: методичні рекомендації, календарно-тематичні та поурочні плани, а також додаток з текстом пісенного репертуару.

Пропонований методичний посібник розроблено відповідно до вимог нової програми «Музичне мистецтво» для 5–7 класів загальноосвітніх навчальних закладів (автори: Масол Л.М., Коваленко О.Я., Сотська Г.І., Кузьменко Г.В., Марчук Ж.С., Константинова О.В., Паньків Л.І., Гринчук І.П., Новікова Н.В., Овіннікова Н.І., 2012 р.) та Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти.

Музичне мистецтво є однією зі змістових ліній освітньої галузі «Мистецтво». *Основною метою освітньої галузі «Мистецтво» є формування в учнів у процесі сприймання, інтерпретації, оцінювання ними творів мистецтва та провадження практичної діяльності системи ключових, міжпредметних естетичних і предметних мистецьких компетентностей як цілісної єдиної основи світогляду, а також здатності до художньо-творчої самореалізації і культурного самовираження.*

Завданнями освітньої галузі є:

- оволодіння системою вмінь і навичок у галузі мистецтва, формування світогляду, креативних і комунікативних якостей;
- формування вмінь і навичок аналізувати, інтерпретувати та оцінювати твори мистецтва, виявляти їхню національну своєрідність;
- збагачення духовного світу учнів у результаті вивчення творів мистецтва;
- формування ціннісного ставлення до дійсності та творів мистецтва, розвиток емоційно-почуттєвої сфери учнів;
- виховання здатності до художньої самореалізації, культурного самовираження, задоволення потреби в мистецькій самоосвіті.

Протягом навчання в основній школі учні здобувають базову загальну середню освіту, що разом із початковою є основою загальноосвітньої підготовки, формує в них готовність до вибору професії і реалізації шляхів подальшої освіти. Зміст освіти в основній школі для всіх учнів єдиний.

Варіативність методик організації навчання, а також наявність в учнів можливості обирати курси за вибором залежно від власних пізнавальних здібностей дають змогу застосовувати особистісно зорієнтований, компетентнісний і діяльнісний підходи.

Зміст музичного виховання школярів основної школи спрямований на розширення у процесі опанування творів мистецтва і художньо-практичної діяльності, набутих у початковій школі ключових, міжпредметних естетичних і предметних мистецьких компетентностей.

Ключовою і водночас пріоритетною для освітньої галузі є **загальнокультурна компетентність** — здатність застосовувати знання культурного простору, досвід і способи художньо-творчої діяльності, рівень навченості, вихованості та розвитку в будь-якій діяльності людини.

Міжпредметна естетична компетентність — здатність виявляти естетичне ставлення до світу в різних сферах діяльності людини, естетично оцінювати предмети і явища, що формується під час опанування різних видів мистецтва та їх взаємодії.

Предметні мистецькі компетентності — здатність до розуміння і творчого самовираження у сфері музичного, образотворчого та інших видів мистецтва, що формується під час їх сприймання і практичного опанування.

Музична педагогіка загальноосвітньої школи, спираючись на спільну діяльність учителя та учнів, домагається органічної єдності методів навчання, що орієнтують на розв'язання дидактичних завдань, та методів виховання, спрямованих на формування в учнів ціннісного ставлення до світу й себе. Методи музичної педагогіки пов'язані з дидактичними (методами, що розкривають специфіку окремих етапів навчання) та загально-дидактичними методами, що відображають загальні способи досягнення мети освіти. Музичне мистецтво має стати відкритою інтонаційно-образною моделлю входження дитини у світ культури, тому необхідно надати методам, формам і педагогічним технологіям діалогічного характеру. Саме діалогічна стратегія педагогічної взаємодії (діалог із митцем, внутрішній діалог) забарвлена позитивними емоційно-естетичними переживаннями, захопленням музичною діяльністю.

Основними вимогами щодо викладання музичного мистецтва в основній школі є:

- викладання музики як самостійного мистецтва й орієнтація змісту, форм і методів шкільної музичної освіти на його вищі досягнення;
- формування музичного мислення учнів як мислення діалектичного, адекватного внутрішній будові, драматургії та формотворенню музичних творів розвинутих жанрів і форм;
- розвиток емоційно-ціннісного ставлення до музики на основі розвитку фантазії та уяви учня;
- орієнтація музично-виконавчої діяльності учнів на найбільш інтегративні її види, що забезпечує цілісне охоплення музичного твору в єдності його змісту й форми: при засвоєнні симфонічної музики — на «диригування» (пластичне інтонування), при засвоєнні музично-сценічних жанрів — на оперну режисуру (інсценування);

— залучення професійних музикантів до спільного з учнями живого виконання музичних творів, що дозволяє посилити емоційно-художній вплив музики на учнів та підвищити рівень їх виконавської культури, посилити соціальну значущість уроків музичного мистецтва в цілому.

Шостий клас має чотири теми навчального року, що присвячені жанрам музичного мистецтва. Перший семестр містить дві теми: «**Жанри камерно-вокальної музики**» (8 годин), яка розкриває особливості камерної музики та знайомить учнів з камерними вокальними жанрами — піснею (народною та авторською професійною), гімном, романсом на прикладах академічної професійної та народної музики, що дозволяють розкрити характерні особливості розвитку світової та вітчизняної музичної культури, видатними іменами виконавців і творців камерної вокальної музики, знайомству з вокальними манерами вокального мистецтва: народним, академічним, естрадним співом, школами вокальної майстерності, оперним італійським бельканто, російською та українською школами виконавства, пов'язаними з іменами вокалістів, композиторів, а також знайомством з тембровою особливістю і класифікацією співочих голосів, та «**Жанри хорової музики**» (8 годин), що стає основою для вивчення хорового мистецтва: історією та особливостями церковного хорового співу, історією розвитку хорового виконавства в Україні, хоровими концертами, видатними хоровими колективами та диригентами, різновидами хорових колективів та історією розвитку хорових жанрів — кантатою, ораторією, месою, літургією, на прикладах шедеврів музичного хорового мистецтва. Протягом семестру діти навчаються виразно виконувати народні пісні та професійні дитячі пісні різних жанрів (соло, в ансамблі, хорі), порівнювати камерно-вокальні та хорові жанри. Особливим моментом семестру стає набуття учнями вмінь створювати домашню фонотеку, складати програми шкільних і позашкільних концертів тощо.

У другому семестрі також є дві теми — «**Жанри камерно-інструментальної музики**» та «**Жанри симфонічної музики**». На першу тему відводиться 8 годин. Протягом уроків вивчають характерні особливості розвитку та характерні ознаки таких камерно-інструментальних музичних жанрів — прелюдія, скерцо, ноктюрн, етюд, варіації, рондо, соната, квартет на прикладах шедеврів світової класики та творів композиторів сучасності. Вивчення теми надає можливість розглянути особливості створення композиторами музичних циклів, органічного поєднання жанрів і дозволяє розглянути зв'язок музики з гуманітарними та природничими дисциплінами, застосовувати міжпредметні компетентності у різноманітній творчій діяльності дітей. Друга тема семестру присвячена вивченню особливостей симфонічної музики та історії розвитку і характерним ознакам складних жанрів симфонічної музики (увертюра, концерт, симфонія, симфонічна поема, сюїта) на прикладах творів зарубіжної, української та російської музики. Продовжуючи жанрову тематику в музичному мистецтві, вивчення теми дозволяє набути практичних навичок і розвивати вміння інтерпретації інструментальних творів різних жанрів симфонічної музики, а також вміння визначати їхню композиційну будову (форму), типи розвитку музики, прослідковувати розвиток музичних образів творів у складних композиціях симфонічних творів.

Наприкінці навчального року учні повинні не тільки висловлювати оцінні судження щодо музики різних жанрів, виявляти естетичне ставлення до музичної діяльності, брати участь у дискусіях, порівнювати власну думку щодо музики з думками інших і толерантно ставитися до них, виявляти ініціативу та взаємодопомогу в груповій роботі та проявляти активність у процесі пізнання музичного мистецтва, використовувати медіа-ресурси (радіо, телебачення тощо) у пошуковій діяльності, а й уміти визначати жанрові ознаки творів світової та вітчизняної музичної спадщини, порівнювати твори різних жанрів, знати їхні характерні особливості та історію розвитку, на слух впізнавати шедеври вокальної, хорової, інструментальної, симфонічної музики. **Педагог має можливість обирати мистецькі твори для сприймання та співу**, орієнтуючись на навчальну тематику та критерій їхньої високої художньої якості, а також розробляти художньо-практичні та ігрові завдання для учнів, враховуючи мету уроку, програмні вимоги, дбаючи про цілісну драматургію уроку.

Предмети мистецтва в загальноосвітній школі мають важливе естетико-виховне спрямування, якому підпорядковуються дидактичні завдання, тому вчитель має сприяти зростанню в учнів інтересу до мистецтва, розвитку здатності емоційно реагувати на художні твори і знаходити в них особистісний смисл.

Отже, головне надзавдання вчителя — створити захоплюючу, емоційно піднесену атмосферу, щоб кожний урок став справжнім УРОКОМ МИСТЕЦТВА, надихав учнів на творчість поза його межами — в особистісній та соціокультурній діяльності.

Витяг із державної програми «Мистецтво» для учнів 5-9 класів Пояснювальна записка

Мистецтво — особлива форма відображення дійсності, естетичний художній феномен, який передає красу навколишнього світу, внутрішнього світу людини через осмислення фундаментальних категорій «краса», «гармонія», «ритм», «пропорційність», «довершеність». Особливості опанування мистецтва в школі пов'язані з його багатогранним впливом на свідомість і підсвідомість людини, її емоційно-почуттєву сферу, художньо-образне мислення і творчі здібності. Мистецтво сприяє художньо-естетичному розвитку людини та стимулює готовність особистості брати участь у різних формах культурного життя суспільства.

УРОК 21

Тема. Про що розповідає ноктюрн?

Мета. Ознайомити з особливостями жанру ноктюрна та історією його розвитку в різних країнах, спробувати порівняти та визначити характерні ознаки жанру «ноктюрн», навчитися порівнювати живописні полотна з музикою ноктюрна, ознайомити учнів з авторами та виконавцями ноктюрнів.

Розвивати вміння учнів уважно слухати камерно-інструментальну музику та знаходити на слух характерні ознаки ноктюрнів. Порівнювати та співставляти твори минулого і сучасності, знаходити взаємозв'язок між творами живопису та ноктюрнами, розвивати вміння висловлювати власні музичні враження від прослуханого твору, розвивати вміння виразно виконувати пісні композиторів.

Виховувати інтерес до слухання класичної камерно-інструментальної музики різних композиторів минулого і сучасності та виконання дитячих пісень українських композиторів.

Тип уроку: комбінований, урок заглиблення в тему.

Обладнання: музичний інструмент, програвач, мультимедійна дошка, ілюстрації до музичного твору та пісні або мультимедійна презентація, портрети композиторів Е. Гріга, Ф. Шопена.

Основні поняття для засвоєння: характерні ознаки жанру ноктюрна, тематична палітра ноктюрнів, композиційна будова (форма) ноктюрна, ноктюрн у вокальній музиці, поєднання жанрів.

Твори, що вивчаються на уроці:

- Е. Гріг. Ноктюрн №4 з циклу «Ліричні п'єси» у виконанні Е. Гігельса.
- Ф. Шопен. Ноктюрн сі-мажор у виконанні С. Ріхтера.
- А. Бабаджанян. Ноктюрн.
- «Хлоп'ята і дівчата» (слова І. Діка, музика А. Островського).

Хід уроку

1. Вхід під ноктюрн. Організаційний момент. Мотивація до навчання.

2. Новий матеріал для засвоєння. Бесіда з учнями про жанр ноктюрна в різних країнах.

На початку XIX ст. у Німеччині почав зароджуватися новий музичний напрямок — романтизм. Митці-романтики виявляли великий інтерес до народної творчості. У музиці середини XIX століття активно розвивалися національні композиторські школи Польщі (Ф. Шопен, С. Монюшко), Чехії (Б. Сметана, А. Дворжак), Угорщини (Ф. Ліст). Пізніше, з кінця XIX ст., до романтизму приєдналися національні школи Норвегії (Е. Гріг), Іспанії (І. Альбеніс), Фінляндії (Я. Сібеліус). У національних композиторських школах виникали нові, переважно камерні жанри, які зверталися до духовного світу людей, розповідали про те, що хвилює кожного. Серед цих музичних жанрів у XIX ст. вирізнявся ноктюрн.

3. Музичне сприймання. Е. Гріг. Ноктюрн №4 з циклу «Ліричні п'єси» у виконанні оркестру; Ф. Шопен. Ноктюрн сі-мажор у виконанні С. Ріхтера.

4. Аналіз музичних творів.

1. Розкажіть про особливості звучання ноктюрнів.
2. Назвіть засоби виразності ноктюрна. Охарактеризуйте їх.
3. Про що «розповіла» вам ця музика? Які картини ви собі уявляєте під звуки цих мелодій?
4. Який із прослуханих творів вам сподобався більше? Чим саме?

Дата .....

Клас .....

Додатковий матеріал .....

до уроку .....

5. Бесіда з учнями про історію виникнення ноктюрна.

Ноктюрни з'явилися ще у XVIII ст. як багаточастинні інструментальні п'єси довільної форми, близькі до дивертисментів чи серенад. Ці твори писали переважно для духових або для струнних інструментів і виконували на свіжому повітрі у вечірні та нічні години. Іноді такі композиції називали італійським словом *notturmo*.

В епоху романтизму ноктюрн стає невеликою одночастинною п'єсою мрійливого або елегійного характеру. Автором перших ноктюрнів романтичного типу для фортепіано був ірландський композитор Джон Філд. Близькі за характером п'єси творили й інші композитори-романтики: Р. Шуман писав програмні ноктюрни; Ф. Ліст створив тип ноктюрна, пов'язаний із поетичним текстом (цикл «Мрії кохання», що складається з трьох ноктюрнів); Н. Паганіні став автором чотирьох ноктюрнів для струнного квартету.

Всесвітню славу здобув 21-й ноктюрн Ф. Шопена. Узагалі, Шопенівські ноктюрни написано в тричастинній, або в рондальній, формі з темповими контрастами, як правило — повільно-швидко-повільно. Ці ноктюрни утворюють маленьку «нічну» п'єсу, яка розповідає історію з життя.

У XX ст. фортепіанні ноктюрни писали О. Скрибін, Е. Саті, Г. Форє, В. Косенко, В. Сильвестров та інші. З'являються програмні ноктюрни сюїтного типу: ноктюрни К. Дебюссі в трьох частинах, ноктюрни К. Шимановського для скрипки та фортепіано, ноктюрн Б. Бріттена для голосу із супроводом (для тенора і малого оркестру), ноктюрн В. Барвінського для голосу й оркестру (на слова І. Франка).

Окрім того, в XX–XXI ст. жанр ноктюрна використовується і в поезії, наприклад, «Ноктюрн» С. Єсеніна, «Іронічний ноктюрн» О. Забужко, «Ноктюрн дерев» І. Шувалової тощо.

Музичний словничок

Ноктюрн (франц. *nocturne* — нічний) — лірична наспівна мелодична п'єса, зміст якої пов'язаний з художніми образами ночі.

6. Виконання творчого завдання.

Розгляньте ілюстрації. Які з них, на вашу думку, передають настрої ноктюрнів Ф. Шопена та Е. Гріга? Обґрунтуйте свій вибір. (Споглядання ілюстрацій із зображенням природних явищ: А. Куїнджі «Місячна ніч на Дніпрі» та «Червоний захід сонця», К. Моне «Схід сонця. Враження», І. Айвазовський «Місячна ніч. Берег моря»).

7. Музичне сприймання. А. Бабаджанян. Ноктюрн.

8. Бесіда про композитора.

Арно Арутюнович БАБАДЖАНЯН (1921-1983)

Радянський композитор і піаніст вірменського походження, автор мюзиклів, джазових композицій, віртуозних творів для двох роялів. Зажив популярності як композитор-пісенник, успішно співпрацював із поетом Р. Рождественським, Є. Євтушенком, А. Вознесенським, Л. Дербеньовим та співаками М. Магомаєвим та Й. Кобзоном. Найбільшу популярність здобув «Ноктюрн» А. Бабаджаняна, який існує як інструментальна п'єса та пісня.

9. Аналіз музичного твору.

1. Порівняйте прослуханий твір з інструментальними ноктюрнами Е. Гріга та Ф. Шопена. Знайдіть спільні та відмінні риси.
2. Який настрої створює ноктюрн А. Бабаджаняна?
3. Пригадайте, які твори Е. Гріга ми слухали раніше.

2. Ракета падала, світила,
Вогонь, як зірка, догоряв...
Кого в бою тім не скосило —
Назавжди все запам'ятав.
Вік не забуде, не забуде
Атаки лютії оті
Край незнайомого присілка
На безіменній висоті... | Двічі
3. Над нами «мессери» кружляли,
І ворог злішав з кожним днем...
Та ще міцніше ми єднались
Під перехресним артвогнем.
І як би важко не бувало,
Ти в мрії вірив золоті
Край незнайомого присілка
На безіменній висоті... | Двічі
4. У снах я бачу вас, солдати,
З ким на фронтах пройшов війну,
Землянку нашу в три накати,
Над нею — звуглену сосну.
Неначе знову разом з вами
У тій задимленій путі
Край незнайомого присілка
На безіменній висоті... | Двічі

ПІСНЯ ПРО УКРАЇНУ

Слова і музика Н. Май

Помірно

1. За - смі - є - ться не - бо со - няч - ним роз - ма - ем і

на - п'єть - ся сон - ця у са - ду ка - ли - на, і

дух - мя - ні тра - ви ро - са - ми за - гра - ють, й за -

Em A7

- спі-ва - є сер-це піс - ню про Вкра-ї - ну.

D Приспів: G A7 D

Хай во - но роз - ка - же сві - ту про ран - ко - ву - ю зо - рю,

A7 D A7

про во - лош - ки си - ньо - о - кі у га - ю.

D F A7 D

Про со - роч - ку - ви - ши - ван - ку, що не - на - че о - бе - ріг,

Dm Gm A7 D

й со - ло - вей - ка, що до ран - ку на - спі - ва - ти - ся не міг.

1. Засміється небо сонячним розмаєм,
І нап'ється сонця у саду калина,
І духмяні трави росами заграють,
Й заспіває серце пісню про Україну!

Приспів:

Хай воно розкаже світу
Про ранкову зорю,
Про волошки синьоокі у гаю,
Про сорочку-вишиванку,
Що неначе оберіг,
Й соловейка, що до ранку
Наспіватися не міг!

2. І нехай не згасне зіронька ранкова,
Хай твоєї долі вдача не покине, —
Будь благословенна, земле калинова,
Найдорожча в світі, рідна Україно!

Приспів:

Ти одна розкажеш світу
Про ранкову зорю,
Про волошки синьоокі у гаю,
Про сорочку-вишиванку,
Що неначе оберіг,
Й соловейка, що до ранку
Наспіватися не міг!

Навчальне видання

КОНДРАТОВА Людмила Григорівна
УРОКИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА
6 клас
Посібник для вчителя

Головний редактор *Богдан Будний*
Редактор *Донара Пендзей*
Обкладинка *Володимира Басалиги*
Комп'ютерна верстка *Галини Кузів*
Технічний редактор *Оксана Чучук*

Підписано до друку 29.07.2014. Формат 60x84/8. Папір офсетний.
Гарнітура Таймс. Умовн. друк. арк. 21,39. Умовн. фарбо-відб. 21,39.

Видавництво «Навчальна книга – Богдан»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК №4221 від 07.12.2011 р.

Навчальна книга – Богдан, просп. С. Бандери, 34а, м. Тернопіль, 46002
Навчальна книга – Богдан, а/с 529, м. Тернопіль, 46008
тел./факс (0352)52-06-07; 52-19-66; 52-05-48
office@bohdan-books.com
www.bohdan-books.com

ISBN 978-966-10-3503-3

9 789661 035033